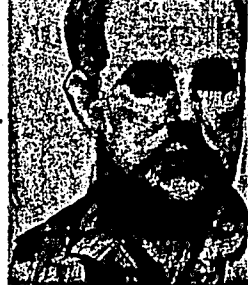

Espru-ren eritzia

BERNAT ETXEPARERI BURUZ

Oso ona iduritu zait, ANAITASUNaren 211. zenbakian Arestik Etxeparerekin egiten duen elkar hitzeta: «Bernat Etxepare» (XVI. mendekoa*). Poeta izan behar, hori egiteko.

Behar zirikatu nau, Salvador Espru katalan poetak kartaz eman zeukidan eritzi batzuk argitaratzera. Jakingarriak, gure literatura zaharren azterketarako. Baina lehen lehenik, Elbartarra naizenez, eskerrik beroenak Gabriel adiskideari, gure euskararen alde esan dituen hitz egokienatik. Agirian dago, poetek hobeto konprentzen dutela gure euskara klara. Honegatik dio Biktoriano Gandiagak ere, oraindik argitaratzeko* duen Hiru gizon bakarka poema liburu jatorrean:

Ez dakit
nongo euskara zala ona
esan zidaten.

Niretzat, egiten dana,
edo

Elbarrekoa.

...

Harira Joan baino lehen, beste puntu bat ere argitu behar dut, irakurle asko konturatuak badira ere. Hemen aipatuko dudana Etxepareraren edizioa bederatzigarrena da, 1968.ean «Txertoa»-k argitaratua. Eta edizio honek huts handi bat du euskarazko testuan: «Ezkondulen koplak» poemaren azken bertsoa falta du (80. orrialdean), eta azken aurrekoa azkenaren zati batekin nahasturik aurkitzen da bere hirugarren eta laugarren ahapaldetan. Zuzenketa egln nahi duenak, bertso bat gehituz, honela jarri behar du:

Amoria ezain zentzuz ezin dalte goberna;
Anhizetan honesten du, guti behar dulena.
Arnoak bano galzklago ordi diro persona;
Sari osteka, berant laxa hark hatzeman dezana.

Amoria ltsu da eta eztazagu zuzena;
Eztu uste bertzerik dela, lekot malte dulena.
Suak bano galzklago erra diro gizona;
Itxasoak ez iraungi, erateki dadina.

(Amorea ezalako zentzuz ezin dalteke goberna;
Askotan onesten du, gutiela behar duena.
Ardoak baino galzklago hordi dezake pertsona;
Laster, du hark lotzen, berandu laxatzen, hatzeman dezana.

Amorea ltsu da eta ez du ezagutzen zuzena;
Ez du uste besterik dela, salbu malte duena.
Suak baino galzklago erre dezake gizona;
Itsasoak ezin amata*, harekin bltzu dena.)

...

Gure literatuaren hastapenetako* liburu hont buruzko eritzlak beti izango zalzklagu jakingarriak. Eta Espru-ren karta honek merezi du argitaratzea, zeren* lehen aldiz alpatzen baitauku Ingles poeta zaharren kidetasuna, literatur jakintzaz hain hornitua den batek.

Arestik berean agertzen zuen bezala, Etxepareraren poesiarl Vinson-ek frantses forma aurkitzen zion; baina ez, ordea*, Dogson Inglesak eta Schuchardt alemanak; hauek euskal kutsuduna aurkitzen zuten. Arestiren uste berekoa naiz, puntu honetan; eta Etxeparerak, Inorenik izatekotan, euskal koblakari zaharretarik antz* duela esan behar. Baina honekin ez dut esan nahi, euskaldunok Europatik aparteko zerbait garenik, ez, Telesforo Aranzadik aspaldi esan zuen bezala, Euskal Herria ez da herri bitxi bat Europako okzidentean.

Dogson-ek ez dakit zer neurritan ezagutuko zuen Ingalaterrako Erdi Aroko* literatura. Beharbada, ez zitzaion gogoratu konparazio egiterik. Dakiguna da, Provenzal literaturak, poesian bereziki*, in-fluentzia handia izan zuela Frantziar eta Euskal Herriar bertan (Zuberoko kanta zahar asko ditugu lekuko*). Baina Salvador Espru-k oso ongi ezagutzen du Provenzal literatura zaharra; eta Etxepareri, Inoren antzik aurkitzekotan, esan dugun bezala, Erdi Aroko Ingles poetena aurkitzen dio. Jakina, Espru-k hain ongi ezagutzen ez duena, Euskal Herriko bertsoaritzaz eta koblakaritza da. Guk geuk ere ez dugu material zahar gehiegirik, behar bezalako konparazio azterketak egln ahal izateko, zeren*, konparazioak egltara-koan, geroztiko herri kantekin gehiago ballatu behar gara, lehenagorik urri dugulako.

Baina Espru-ren eritzi hau, lehendik ditugunez galnera, beste bat gehiago izanen dugu, argi hobeago baten lagungarri. Hona hemen, hitzez hitz Itzulia:

«Barcelona, 1969-2-10.

Ene adiskide:

Ba dakit erantzun neutzula, bidali zeneutan Etxepareraren liburu hartu nuela aditzera emanez; baina ez naiz orotzen, berari buruz ezer zehazki esan neutzunik. Asko interesatu zait bera irakurtzea. Postagan —poeta handi bat noski, adierazteko eretan hain lotura borobilak aurkitzen ez badira ere— oraindik Erdi Aroko taxura nabari da; hain zuzen, lehenagoko Ingles poeten kidetasuna du, hain pareko izan ez arren; hauxe da, behintzat, nire impresioa. 'Judizio jenerala', 'Ezkondulen koplak', 'Amorez errekeritza' eta 'Amorosen disputa' poema ikusgarriak dira. U-luragarriak*, 'Kontrapas' eta 'Sautrela'; Ikaragarria, 'Mosen Bernat Etxepare kantula'; oso sinpatikoa, 'Emazten faborea', hain ongi azertaturiko hamairugarren bertso horrekin. Bikainak dira, Mitxelenaren hitzaurrea, Lino Akasoloren Itzulpena eta oharrak, eta orobat* Intxausti andereñoak René Lafon-en zuzenketa egina. Donostiako Edili eta Txertoa argitaldarien, 'cuya vida guardo Dios muchos años', lan ederra lortu dute. Katalan honentzat bitxi-garria, liburuaren Inprimatzea 'Merced', egunean izatea, 1968-IX-23-ean, katalan naizenez gero.

Balozko erregalu honengatik neure eskerrak Igortzen dauklizut. Har zazu adiskide agurra.

Espru»

JUAN SAN MARTIN

dauku, deusku, digu
dauklizut, deutsudaz, dizklizut
dezake, dalke
dio, deutso
neutzun, neutsun, nizun
zait, jat
zalzklagu, jakuz

zazu, ezazu, elzu
zeneutan, zeunstan, zenidan
zeukidan, eustazan, zizklidan
zidaten, eusten, zeutaten
zlon, eutson
zitzaion, jakon